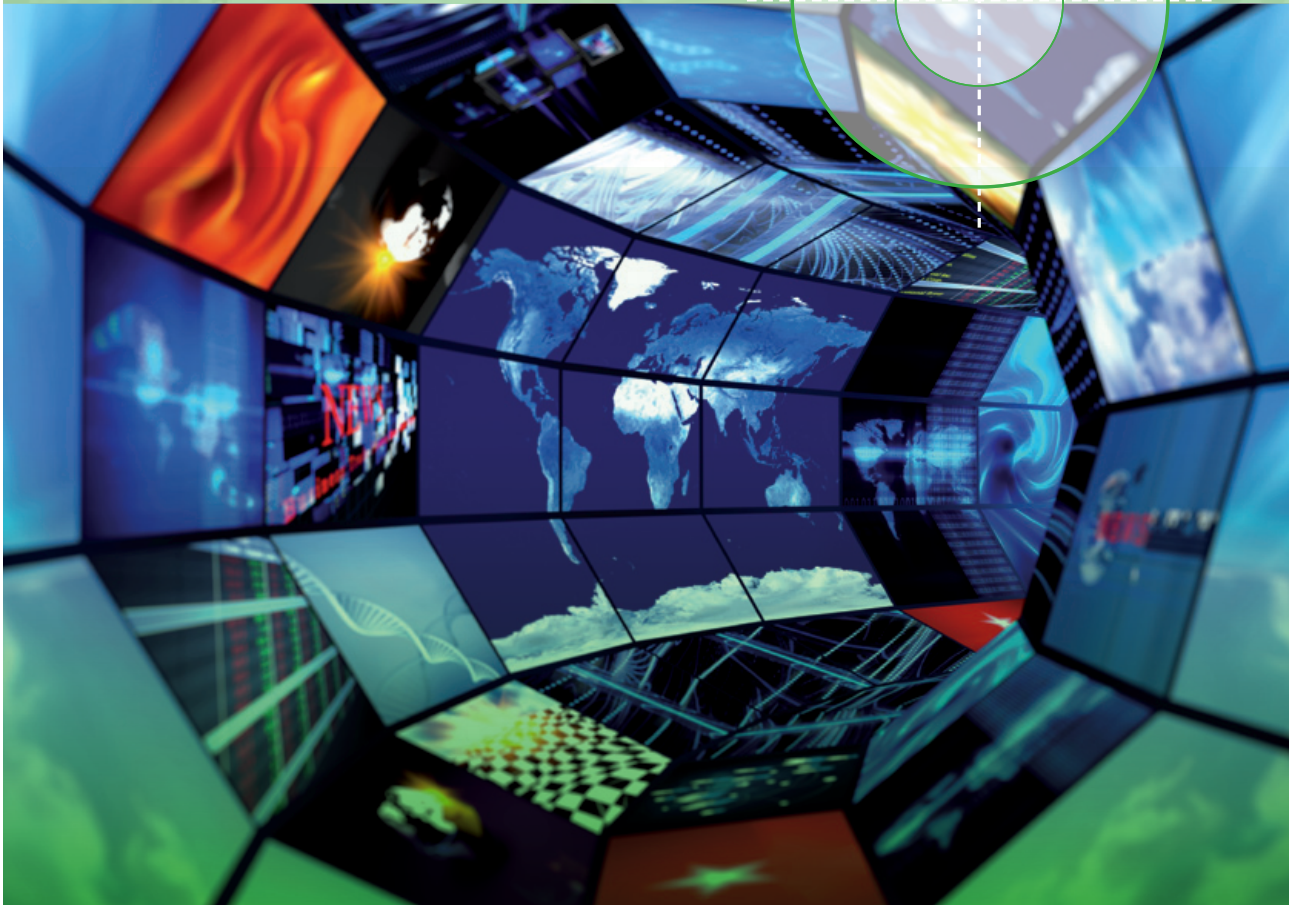
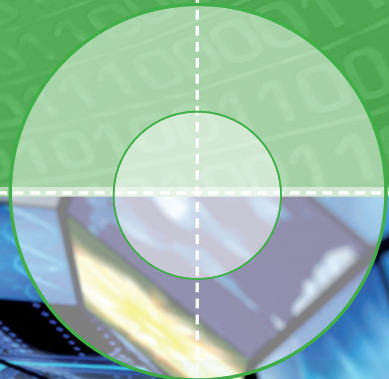

Cross Media update

Cross Media Monitor 2011
compacte versie

Colofon

Titel

Cross Media update

Cross Media Monitor 2011, compacte versie

November 2011

© Stichting iMMovator, november 2011

Vereenvoudiging en/of openbaarmaking van deze publicatie is niet toegestaan, behalve indien hiervoor schriftelijk toestemming is gekregen van Stichting iMMovator Cross Media Network. Citeren uit de Cross Media Monitor is alleen toegestaan met bron-vermelding.

Auteurs

Olaf Koops MSc, TNO

prof. dr. Paul Rutten, Paul Rutten Onderzoek / Universiteit Antwerpen

ir. Frank Visser, Stichting iMMovator

Ontwikkeling

De Cross Media Monitor 2010-2011 is een initiatief van iMMovator Cross Media Network en bouwt voort op het werk dat is verricht voor de Cross Media Monitor 2008 en 2006.

Het format voor de Cross Media Monitor werd in 2006 ontwikkeld door het lectoraat Media- en Entertainment-management van de Hogeschool INHOLLAND i.s.m. iMMovator.

TNO leverde de kwantitatieve analyse voor de Cross Media Monitor 2010-2011.

iMMovator
cross media network

Financiering

DE CROSS MEDIA MONITOR IS MEDE GEFINANCIERD MET STEUN VAN HET EUROPEES FONDS VOOR REGIONALE ONTWIKKELING VAN DE EUROPESE COMMISSIE

Productie

Ontwerp: burohiero, Haarlem

Print: All-In Printing, Haarlem

Oplage: 250

Distributie

Stichting iMMovator

U kunt de digitale versie van deze publicatie ook downloaden op www.immovator.nl

Hard copies zijn te bestellen bij iMMovator of op info@immovator.nl of tel 035 - 6777 507

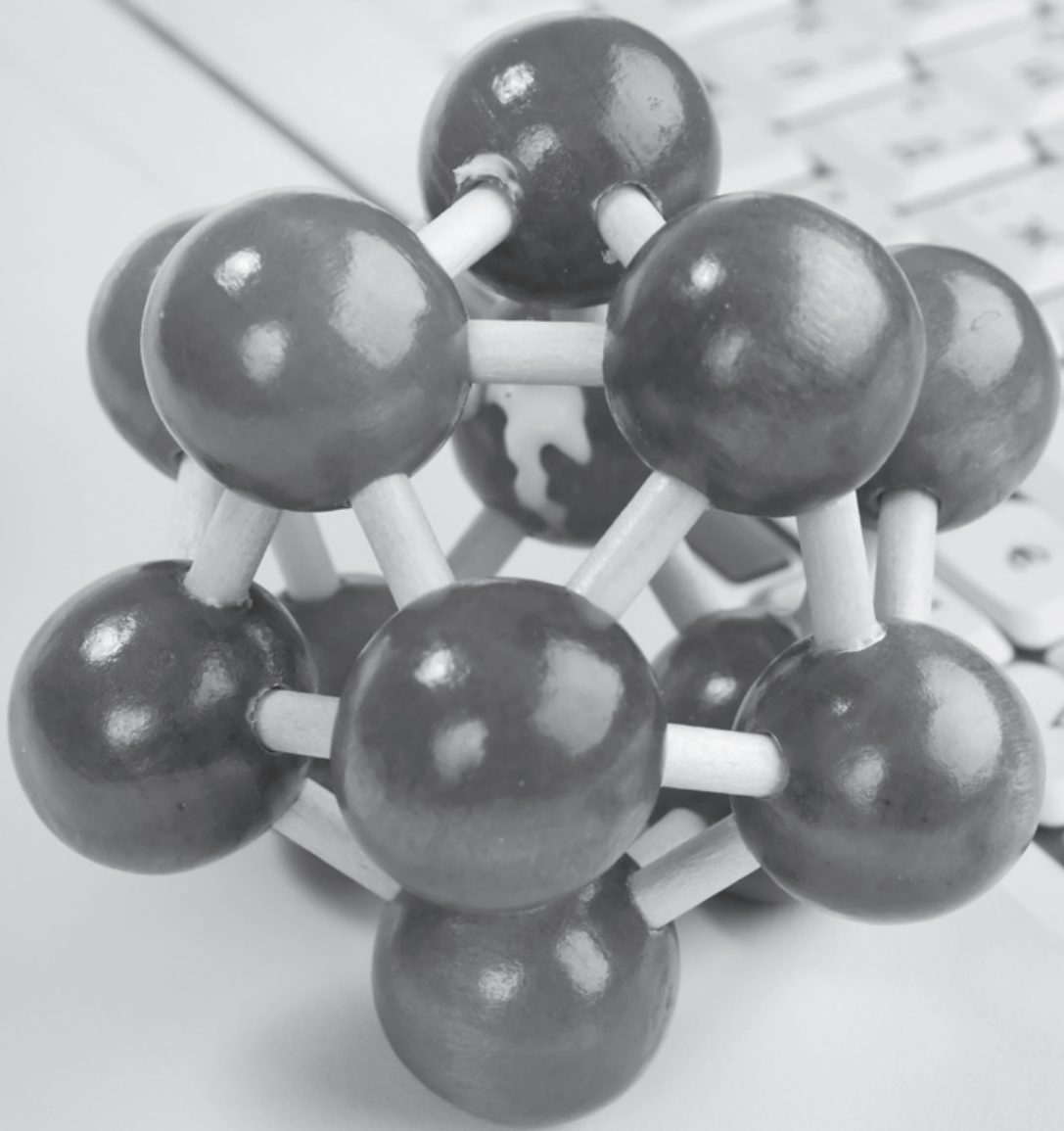
Meer informatie over iMMovator, de Cross Media Monitor en de mogelijkheden voor maatwerkproducten op basis van de Cross Media Monitor is te vinden op www.immovator.nl

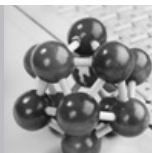
Inhoudsopgave

	Samenvatting	4
1.	Inleiding	6
2.	Cross media in Nederland	8
3.	Cross media in de Noordvleugel	18
4.	Cross media omzet in Nederland	22
5.	Conclusies	26
	Bijlage 1	30
	Rapportage	31
	Nieuwe handelsregisterwet	31
	Bijlage 2	32
	Herziening LISA 2011	33

Samenvatting

Crisis raakt ook cross media in Nederland

De economische recessie die in Nederland voelbaar is, laat zich ook binnen de cross media voelen, al is de krimp in de sectoren creatieve industrie en ICT minder dan in de overall economie. Belangrijkste zorgenkinderen binnen cross media zijn ICT hardware en de media- en entertainment-industrie en in mindere mate ICT diensten.

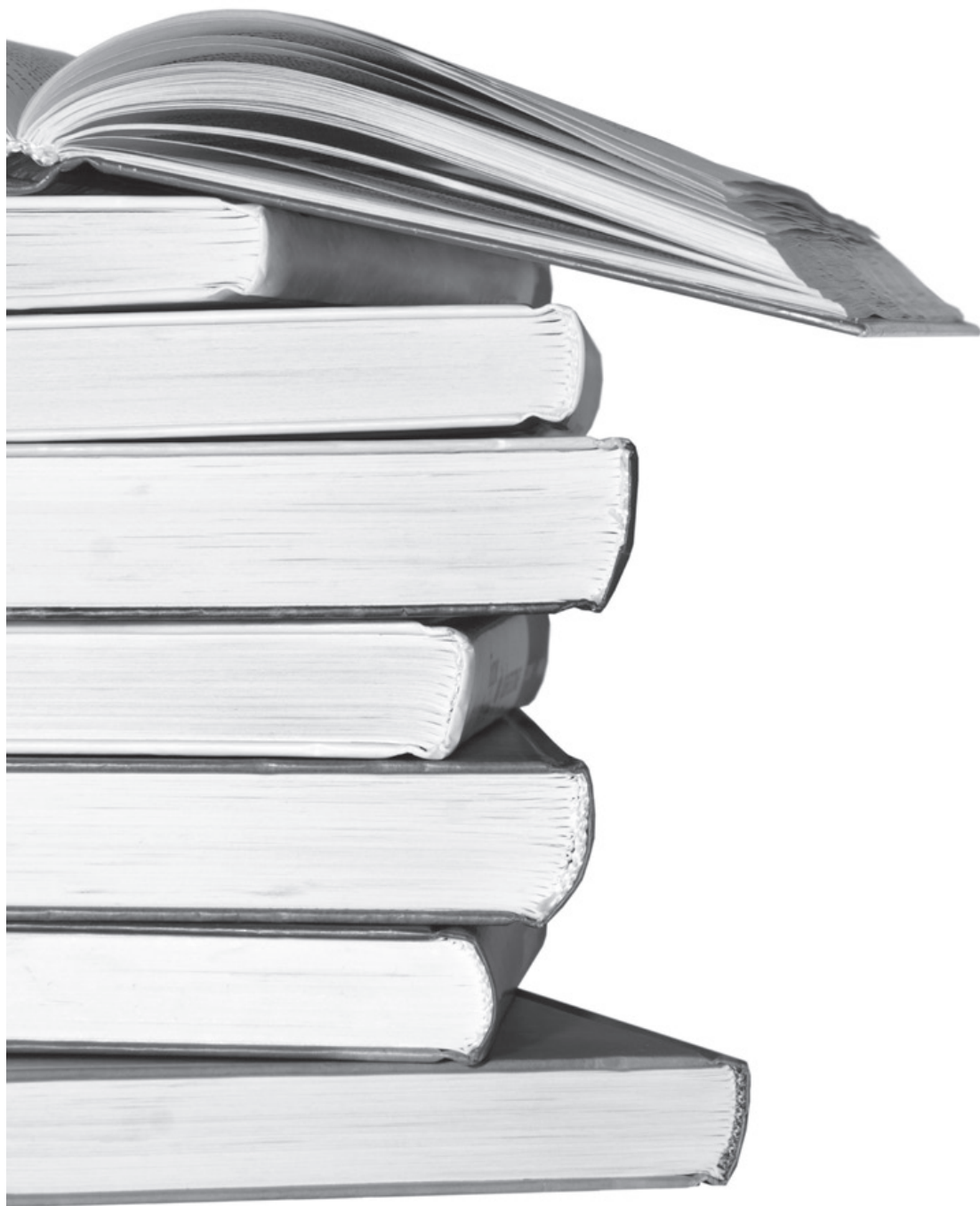
Het aantal banen in ICT en creatieve industrie is in 2009 en 2010 echter minder gedaald dan het aantal banen in de gehele Nederlandse economie. Voor beide sectoren gezamenlijk werd in 2010 een krimp van 0,3 procent genoteerd, tegen 0,7 procent voor de gehele economie. Voor beide sectoren afzonderlijk geldt een ander beeld. De creatieve industrie groeide met 1,6 procent terwijl ICT met een krimp van 2,1 procent juist aanzienlijk harder daalde dan de Nederlandse economie.

ICT en creatieve industrie in de Noordvleugel blijken, met een groei van 1,7 procent in 2010, beter bestand tegen de crisis dan dezelfde sectoren in de rest van Nederland. De groei van de sectoren in de steden Amsterdam (7,7 procent) en Utrecht (9,0 procent) zorgen daarvoor.

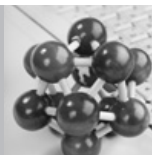
Binnen de creatieve industrie laat de kunstensector een relatief sterke groei zien in de voorbije jaren. Dat geldt in mindere mate ook voor de vormgeving. Een deel van deze groei is toe te schrijven aan een administratief effect. Het aantal ingeschreven onafhankelijke professionals is sinds 2008 fors gestegen als gevolg van de ingevoerde wettelijke registratieplicht. Doordat er in kunsten en vormgeving veel ZZP'ers werkzaam zijn, komt er een relatief hoog groeicijfer in de boeken. Voor communicatie en informatie, het andere onderdeel van de creatief zakelijke dienstverlening, geldt een dergelijke administratieve groei niet. De media- en entertainment-industrie levert in 2009 en 2010 banen in, onder andere door krimp in radio- en televisie, pers-media en de boekenindustrie. De terugloop van de media- en entertainmentindustrie is in het bijzonder voelbaar in Hilversum. Binnen ICT is hardware aan een structurele daling bezig. ICT diensten krimpt door terugloop bij drukkerijen en telecommunicatie.

De structuur van de creatieve industrie en ICT diensten in Nederland verandert. In de voorbije jaren is er sprake van krimp bij de grote bedrijven en groei bij de kleinere. In 2010 echter sijpelt de teruggang door naar de kleinere bedrijven met 11 tot 50 werknemers. Zij leveren in dat jaar voor het eerst sectorbreed banen in. Voor de media- en entertainment-industrie is zelfs sprake van een krimp in het aantal banen bij bedrijven van 2 tot 5 banen. Het effect van de crisis laat zich breed voelen.

1 Inleiding

1 Inleiding

De Cross Media Monitor is een project van Stichting iMMovator in samenwerking met Paul Rutten en TNO. Sinds 2006 onderzoekt en publiceert iMMovator iedere twee jaar een overzicht van de stand en ontwikkeling van de sector informatie- en communicatietechnologie (ICT) en de creatieve industrie in Nederland en de Noordvleugel. De laatste uitgave dateert van 2010. De volgende volledige versie van de Cross Media Monitor verschijnt in juni 2012.

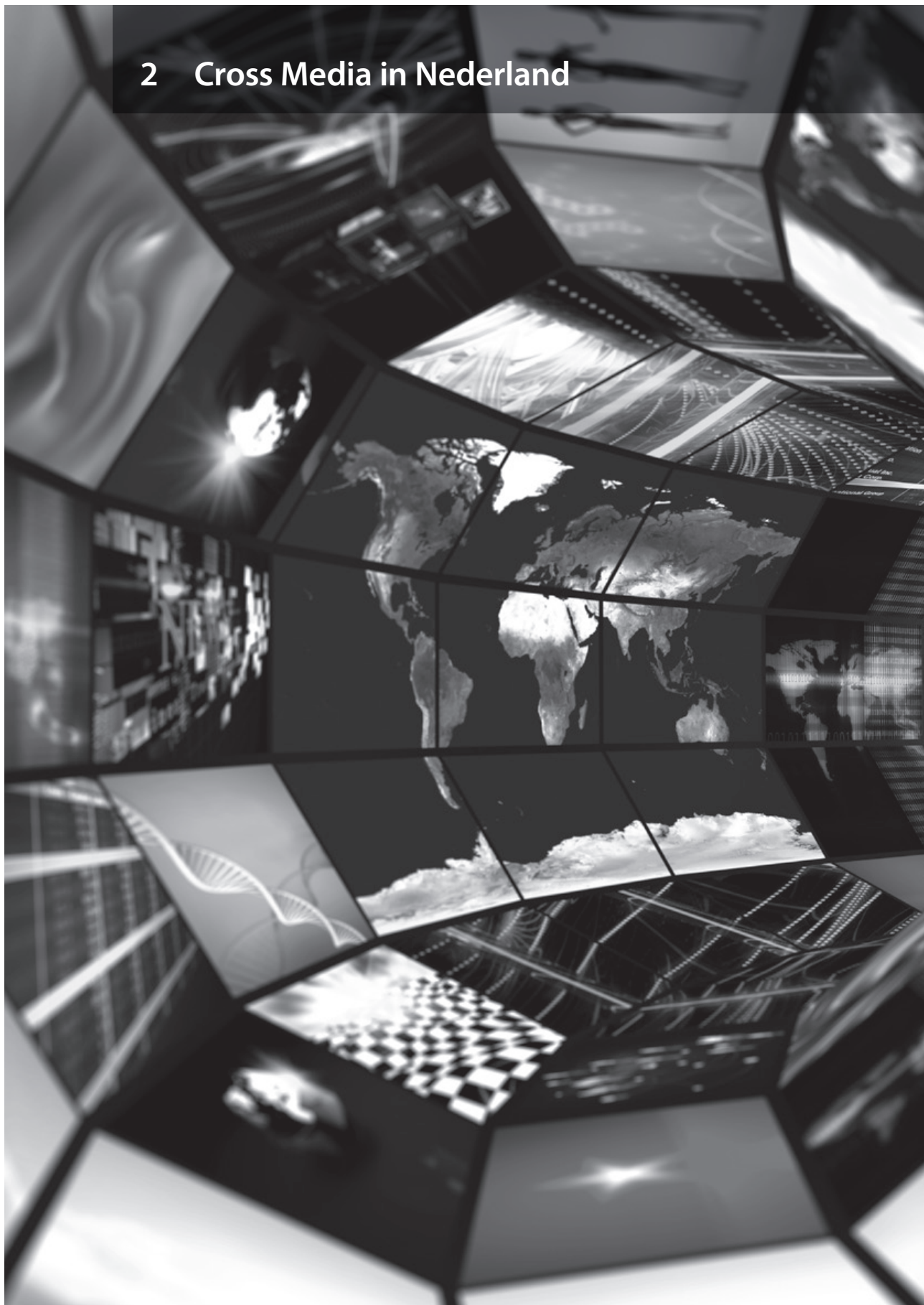
De recente economische crisis maakt het interessant om in het tussenjaar 2011 kort de balans op te maken van de economische ontwikkelingen in cross media. Daartoe geeft dit rapport een beeld van de ontwikkeling van de werkgelegenheid en omzet in het afgelopen decennium, met bijzondere aandacht voor de ontwikkeling in de afgelopen twee jaar.

De rapportage in deze update verschilt op enkele punten van de voorgaande. De indeling is licht aangepast en er is een aantal administratieve aanpassingen geweest in het kader van de nieuwe Handelsregisterwet. Beide worden toegelicht in de bijlage. Deze update kan hierdoor op punten afwijken van de volledige Cross Media Monitor 2010, maar is op zichzelf een volledig document met consistente en up-to-date tijdslijnen.

Opbouw

In hoofdstuk 2 komen de nationale ontwikkelingen in de werkgelegenheid in creatieve industrie en ICT aan de orde, waarbij speciale aandacht uitgaat naar de betekenis van grote en kleine bedrijven in de totale werkgelegenheid. Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de Noordvleugel en in de zes, voor cross media belangrijkste steden in dat gebied: Amsterdam, Utrecht, Hilversum, Amersfoort, en Almere. Hoofdstuk 4 zet de ontwikkeling in omzet op een rij. Hoofdstuk 5 bevat de belangrijkste conclusies.

2 Cross Media in Nederland

2 Cross Media in Nederland

In 2010¹ is de overall werkgelegenheid in Nederland teruggelopen met 0,7 procent. ICT en creatieve industrie gezamenlijk laten met een krimp van -0,3 procent minder teruggang zien dan de totale economie.

Sectoren, deelsectoren en domeinen

Per deelsector zijn er duidelijke verschillen. De sterkste teruggang vindt plaats binnen de deelsectoren ICT hardware (ICT) en media en entertainmentindustrie (creatieve industrie). Ook ICT diensten krimpt in 2010, echter minder dan de twee andere, genoemde deelsectoren. De creatieve industrie als sector groeide met 1,6 procent, de ICT kromp met 2,1 procent.

Tabel 1. Aantal banen in 2010, banengroei 2000-2010, 2008-2009 en 2009-2010 in ICT en creatieve industrie in Nederland

Deelsector	Banen Totaal 2010	Groei 2000-10 (aantal)	Groei 2000-10 (% p.jaar)	Groei 2008-09 (aantal)	Groei 2009-10 (aantal)	Groei 2008-09 (% p.jaar)	Groei 2009-10 (% p.jaar)
Kunsten en cultureel erfgoed	95.158	36.066	4,9%	4.923	7.411	5,9%	8,4%
Media en entertainmentindustrie	89.105	6.910	0,8%	1.679	-3.434	1,8%	-3,7%
Creatieve zakelijke dienstverlening	87.367	26.440	3,7%	2.620	172	3,1%	0,2%
Creatieve industrie	271.630	69.416	3,0%	9.222	4.149	3,6%	1,6%
Diensten	228.786	2.647	0,1%	-3.078	-1.669	-1,3%	-0,7%
Hardware	42.471	-32.550	-5,5%	-3.047	-4.095	-6,1%	-8,8%
ICT	271.257	-29.903	-1,0%	-6.125	-5.764	-2,2%	-2,1%
ICT en creatieve industrie	542.887	39.513	0,8%	3.097	-1.615	0,6%	-0,3%
Totale economie	8.033.522	695.357	0,9%	19.420	-53.406	0,2%	-0,7%

Bron: LISA 2010

De groei van de creatieve industrie is gebaseerd op de groei in kunst en cultureel erfgoed (8,4 procent) en in geringe mate op die van de creatieve zakelijke dienstverlening (0,2 procent). Media en entertainment laten een duidelijke teruggang zien: -3,7 procent. Overigens is het aannemelijk dat een belangrijk deel van de groei in de kunsten te wijten is aan de verbeterde registratie van individuele kunstenaars zoals hiervoor genoemd.

ICT hardware laat al jarenlang een neergaande lijn zien en de teruggang is daarmee zeker niet louter te wijten aan de recente crisis. De krimp in ICT diensten is in 2010 minder dan in 2009. Over de gehele periode 2000-2010 is er voor ICT diensten sprake van stagnatie met een uiteindelijke groei van slechts 0,1 procent.

Het groeipad van ICT blijft daarmee achter bij dat van de creatieve industrie en de totale economische groei. Daarbij moet zeker in ogenschouw worden genomen dat de sector rond de eeuwwisseling op zijn top was.

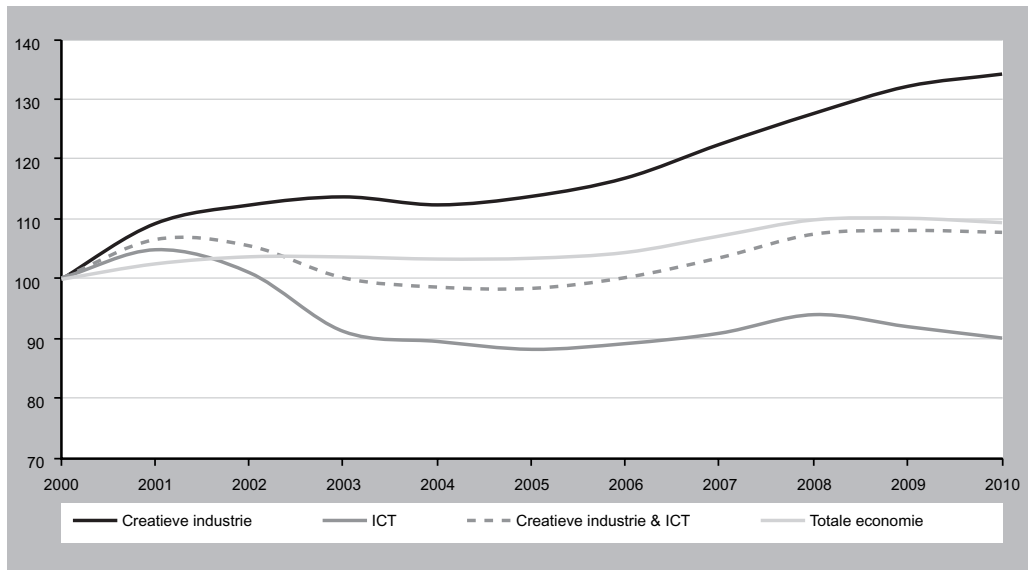
¹ De schets van de werkgelegenheidsontwikkeling is gebaseerd op de meest recente gegevens van LISA tot en met 2010. Peildatum van LISA varieert per registerhouder maar ligt over het algemeen in de eerste helft van het jaar.

2 Cross Media in Nederland

De creatieve industrie laat een duidelijk ander beeld zien met een stagnatie in 2003-2004 en hernieuwde acceleratie van groei vanaf 2005 tot en met afgelopen jaar.

Figuur 1. Banengroei in 2000-2010 voor totale economie, ICT en creatieve industrie (2000=100)

Bron: LISA 2010

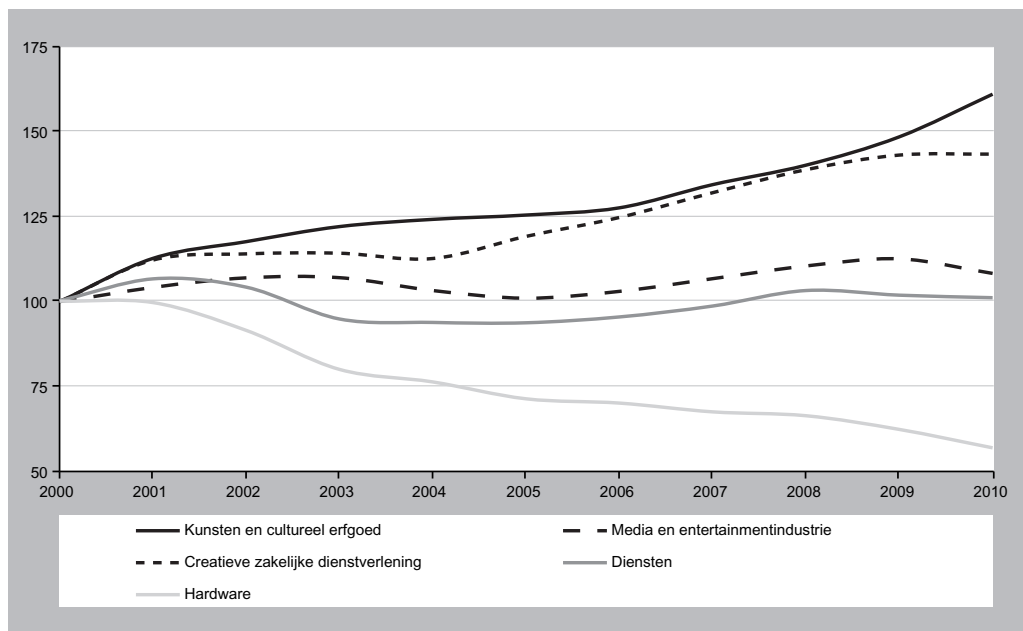
Figuur 2 laat de ontwikkeling van de vijf deelsectoren zien die samen de sectoren ICT en creatieve industrie vormen. Het hiervoor geschetste beeld komt ook hier naar voren.

Positieve uitschieters zijn kunst en erfgoed en creatief zakelijke dienstverlening. Het ligt voor de hand dat de aangekondigde bezuinigingen zullen zorgen voor een trendbreuk. Het belang van ICT hardware is in de afgelopen tien jaar continu afgenomen. De deelsector ICT diensten laat na de topjaren 2001-2002 in de periode daarna een behoorlijke daling zien om vanaf 2006 de weg omhoog weer te vinden. De media- en entertainmentindustrie presteert gedurende de gehele periode 2000-2010 mondjesmaat boven het niveau van 2000. Hij laat in 2010 een daling zien. Het is vooralsnog onduidelijk of er sprake is van structurele neergang van deze industrie of dat het gaat om een conjunctureel effect op basis van bijvoorbeeld teruglopende advertentieopbrengsten.

2 Cross Media in Nederland

Figuur 2. Banengroei in 2000-2010 deelsectoren in ICT en creatieve industrie (2000=100).

Bron: LISA 2010

Onderstaande tabellen laten de ontwikkeling per domein binnen elk van de deelsectoren zien. De groei in kunst en cultureel erfgoed is toe te schrijven aan de scheppende kunsten en de podiumkunsten. Dit sterkt het vermoeden dat de geconstateerde groei voor een belangrijk deel is toe te schrijven aan de registratieplicht van zelfstandige opererende professionals in deze domeinen. Beide onderdelen van de kunstensector lenen zich in het bijzonder voor zelfstandige beroepsuitoefening.

Tabel 2. Aantal banen in 2010, banengroei 2000-2010, 2008-2009 en 2009-2010 in kunsten en cultureel erfgoed in Nederland

Domein	Banen 2010	Groei 2000-10 (aantal)	Groei 2000-10 (% p.jaar)	Groei 2008-09 (aantal)	Groei 2009-10 (aantal)	Groei 2008-09 (% p.jaar)	Groei 2009-10 (% p.jaar)
Podiumkunsten	24.954	13.097	7,7%	2.396	2.926	12,2%	13,3%
Scheppende kunsten	22.301	12.692	8,8%	3.307	4.167	22,3%	23,0%
Overig kunst en erfgoed	25.411	10.036	5,2%	113	458	0,5%	1,8%
Cultureel erfgoed	22.492	241	0,1%	-893	-140	-3,8%	-0,6%
Kunsten en cultureel erfgoed	95.158	36.066	4,9%	4.923	7411	5,9%	8,4%

Bron: LISA 2010

2 Cross Media in Nederland

Opvallend genoeg loopt het aantal banen in de erfgoedsector terug. In 2009 is de krimp aanzienlijk groter dan in 2010. In beide jaren gezamenlijk heeft dit domein ruim duizend banen verloren.

De domeinen binnen media en entertainment waar de meeste krimp plaatsvindt, zijn radio en televisie, boekenuitgeverij, persmedia en de restcategorie gaming en overige uitgeverijen². De muziekindustrie heeft het grootste deel van de krimp al geïncasseerd. Persmedia scoorde in 2009 nog positief, maar laat een 2010 een forse min zien. Film en live entertainment groeien zowel in 2009 als in 2010.

Tabel 3. Aantal banen in 2010, banengroei 2000-2010, 2008-2009, en 2009-2010 in media en entertainment in Nederland

Domein	Banen Totaal 2010	Groei 2000-10 (aantal)	Groei 2000-10 (% p.jaar)	Groei 2008-09 (aantal)	Groei 2009-10 (aantal)	Groei 2008-09 (% p.jaar)	Groei 2009-10 (% p.jaar)
Radio en televisie	14.563	2.084	1,6%	-355	-1.125	-2,2%	-7,2%
Persmedia	33.416	828	0,3%	1.661	-1.713	5,0%	-4,9%
Film	12.365	3.965	3,9%	726	267	6,4%	2,2%
Muziekindustrie	2.024	-124	-0,6%	-102	2	-4,8%	0,1%
Boekenindustrie	11.282	689	0,6%	-375	-681	-3,0%	-5,7%
Gaming en overige uitgeverijen	2.017	-2.323	-7,4%	-182	-485	-6,8%	-19,4%
Live entertainment	13.438	1.791	1,4%	306	301	2,4%	2,3%
Media en entertainmentindustrie	89.105	6.910	0,8%	1.679	-3.434	1,8%	-3,7%

Bron: LISA 2010

De groei in de creatieve zakelijke dienstverlening is grotendeels het gevolg van de positieve ontwikkeling binnen vormgeving en ontwerp, waartoe architectuur gerekend wordt. Ook voor dit domein geldt dat de positieve ontwikkeling in de afgelopen jaren mogelijk mede te wijten is aan de verplichte registratie van onafhankelijk werkende professionals. Immers in de vormgeving is ook een aanzienlijk aantal onafhankelijke professionals actief. In het domein communicatie en informatie (inclusief reclame) tekent zich een negatieve ontwikkeling af sinds 2010. Desalniettemin is dit domein nog altijd bijna drie maal zo groot als vormgeving en ontwerp.

² De registratie van gaming bedrijven binnen LISA is nog onvoldoende voor een rapportage als eigenstandige categorie. Vandaar dat de aldus geregistreerde bedrijven in deze restcategorie zijn opgenomen.

2 Cross Media in Nederland

Tabel 4. Aantal banen in 2010, banengroei in 2000-2010, 2008-2009, en 2009-2010 in creatieve zakelijke dienstverlening in Nederland

Domein	Banen Totaal 2010	Groei 2000-10 (aantal)	Groei 2000-10 (% p.jaar)	Groei 2008-09 (aantal)	Groei 2009-10 (aantal)	Groei 2008-09 (% p.jaar)	Groei 2009-10 (% p.jaar)
Vormgeving en ontwerp	22.670	15.641	12,4%	1.057	1.620	5,3%	7,7%
Communicatie en informatie	64.697	10.799	1,8%	1.563	-1.448	2,4%	-2,2%
Creatieve zakelijke dienstverlening	87.367	26.440	3,7%	2.620	172	3,1%	0,2%

Bron: LISA 2010

De sterkste daling in het aantal banen binnen de deelsector ICT diensten in de voorbije tien jaar vindt plaats in de domeinen drukkerijen en telecommunicatie. In software en facilitaire ICT-diensten is over de afgelopen tien jaar sprake van groei. In 2009 groeit software om in 2010 te krimpen. Voor facilitaire ICT-diensten geldt het omgekeerde. Naar alle waarschijnlijkheid zijn deze ontwikkelingen in 2009 en 2010 terug te voeren op hercoderingen van bedrijfsactiviteiten door LISA en is hier geen sprake van een reëel effect

Tabel 5. Aantal banen in 2010, banengroei in 2000-2010, 2008-2009, en 2009-2010 in ICT-diensten in Nederland

Domein	Banen Totaal 2010	Groei 2000-10 (aantal)	Groei 2000-10 (%) p.jaar	Groei 2008-09 (aantal)	Groei 2009-10 (aantal)	Groei 2008-09 (% p.jaar)	Groei 2009-10 (% p.jaar)
Drukkerijen en reproductie	35.415	-21.481	-4,6%	-3.818	-2.574	-9,1%	-6,8%
Telecommunicatie	31.625	-15.544	-3,9%	-2.886	-1.320	-8,1%	-4,0%
Software	93.866	30.065	3,9%	15.031	-2.813	18,4%	-2,9%
Facilitaire ICT-diensten	67.880	9.607	1,5%	-11.405	5.038	-15,4%	8,0%
Diensten	228.786	2.647	0,1%	-3.078	-1.669	-1,3%	-0,7%

Bron: LISA 2010

Tabel 6. Aantal banen in 2010, banengroei in 2000-2010, 2008-2009, en 2009-2010 in ICT-hardware in Nederland

Domein	Banen Totaal 2010	Groei 2000-10 (aantal)	Groei 2000-10 (% p.jaar)	Groei 2008-09 (aantal)	Groei 2009-10 (aantal)	Groei 2008-09 (% p.jaar)	Groei 2009-10 (% p.jaar)
Vervaardiging ICT hardware	35383	-34418	-6,6%	-3330	-4212	-7,8%	-10,6%
Installatie, verhuur en reparatie ICT hardware	7088	1868	3,1%	283	117	4,2%	1,7%
Hardware	42471	-32550	-5,5%	-3047	-4095	-6,1%	-8,8%

Bron: LISA 2010

Vervaardiging van ICT hardware lijkt in zijn ontwikkeling op dat van drukkerijen en telecommunicatie. Er is al jarenlang sprake van banenverlies dat door de huidige crisis wordt versneld.

2 Cross Media in Nederland

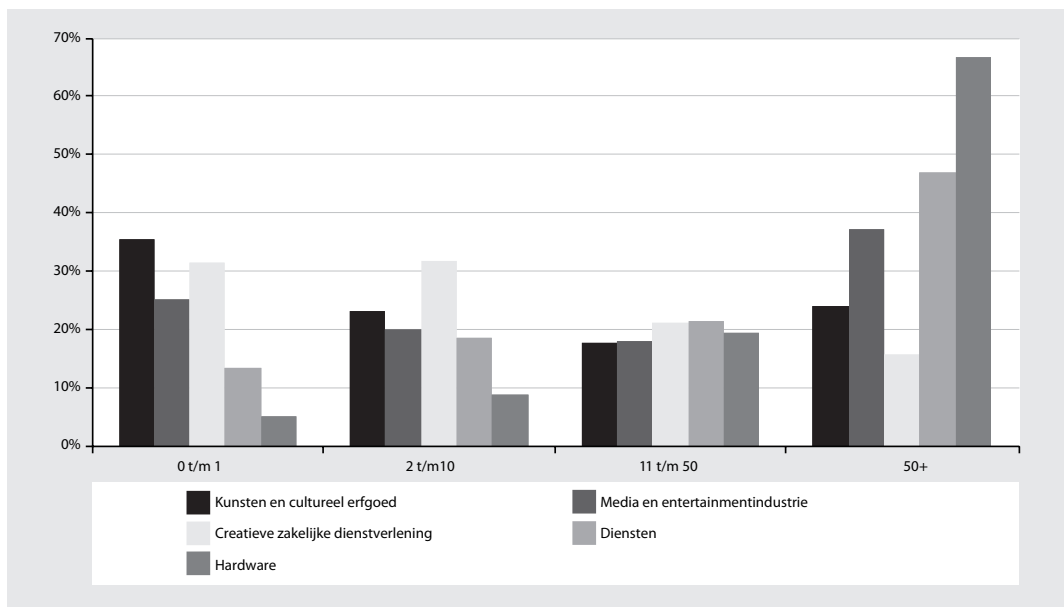
Arbeitsplaatsen bij grote en kleine bedrijven

De voorbije jaren blijkt dat zowel in de creatieve industrie als in ICT de grotere bedrijven minder belangrijk worden voor de werkgelegenheid. Het belang van kleine en microbedrijven (ZZP'ers) neemt toe. Figuur 3 schetst de situatie in 2010 per deelsector. De creatieve industrie onderscheidt zich van ICT door haar relatieve kleinschaligheid. Het aandeel van de grote bedrijven in de werkgelegenheid binnen ICT is aanzienlijk groter dan in de creatieve industrie.

Opmerkelijk is dat de deelsectoren die relatief kleinschalig zijn (kunst en erfgoed, creatief zakelijke dienstverlening) aanzienlijke groei vertonen terwijl de meer grootschalige deelsectoren krimpen of stagneren (ICT hardware, ICT diensten en media- en entertainment-industrie) (vgl. figuur 2).

h2

Figuur 3: Werkgelegenheid naar grootteklasse in 2010 per deelsector in ICT en creatieve industrie (%)

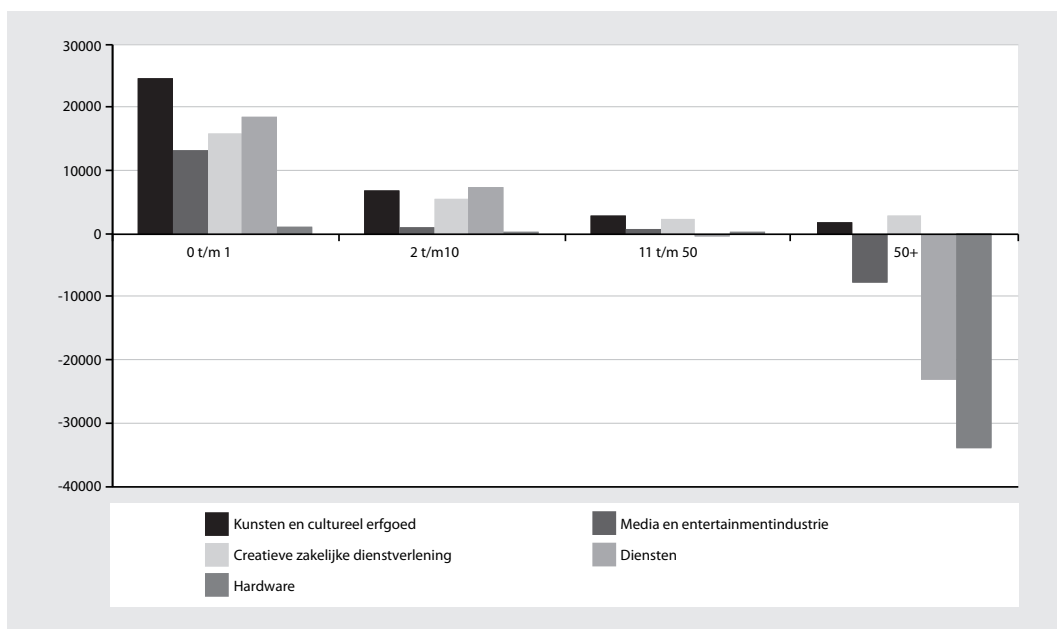
Bron: LISA 2010

2 Cross Media in Nederland

De volgende figuur 4 laat zien dat de banengroei in de afgelopen tien jaar plaatsvindt bij de kleine bedrijven. Blijkbaar stoten grote bedrijven, vooral in ICT diensten en media en entertainment, mensen af en die vervolgens als ZZP-er aan de slag gaan. Nieuwkomers kiezen er vaak voor om als zelfstandige aan de slag te gaan in plaats van in dienst te treden bij een groot bedrijf. In ICT hardware loopt het aantal banen bij grotere bedrijven terug en vindt bij de kleine spelers nauwelijks aanwas plaats. In de kunsten en cultureel erfgoed en de creatieve zakelijke dienstverlening is in alle grootteklassen sprake van groei, al is die veruit het grootst bij de micro- en kleine bedrijven.

Figuur 4: Werkgelegenheidsgroei naar grootteklasse in ICT en creatieve industrie in 2000-2010

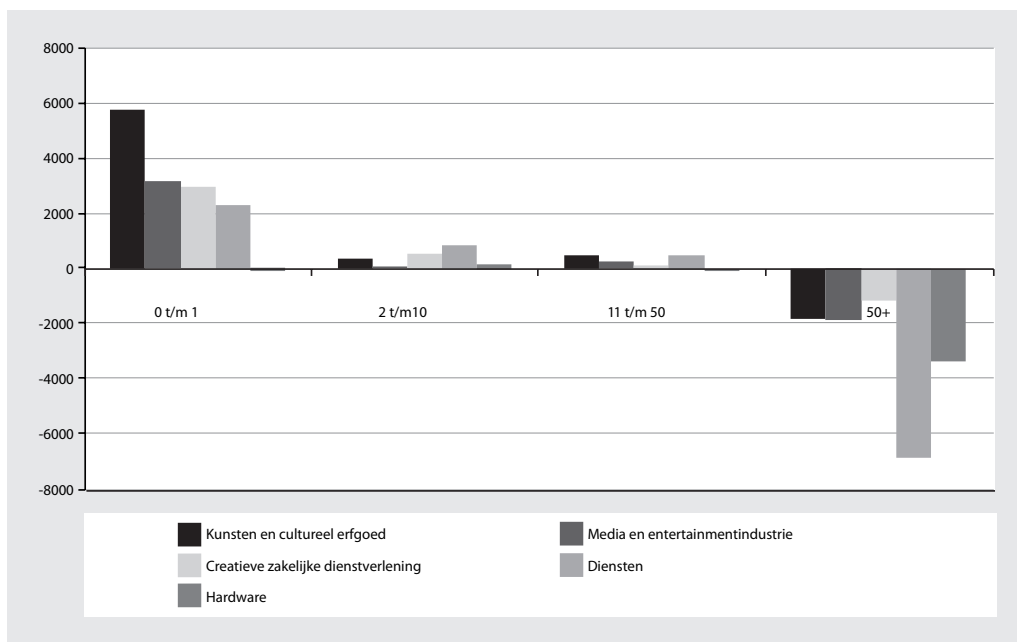
Bron: LISA 2010

2 Cross Media in Nederland

De volgende figuren 5 en 6 laten de werkgelegenheidsontwikkeling zien per grootteklasse voor de jaren 2009 en 2010. In vergelijking met het beeld in figuur 4, waar de ontwikkeling over de voorbije tien jaar is geschetst, blijkt dat in de middencategoriebedrijven, met 2 tot 10 en met 11 tot 50 medewerkers het tij omslaat. In 2009 is de ontwikkeling nog net positief. In 2010 laten de bedrijven van 11 tot 50 medewerkers een negatief beeld zien in alle deelsectoren. In de categorie 2 tot 10 banen geldt dat alleen voor de media- en entertainmentindustrie. Voor de andere deelsectoren is in deze categorie bedrijven sprake van stagnatie.

Figuur 5 Werkgelegenheidsgroei naar grootteklasse in ICT en creatieve industrie in 2008-2009

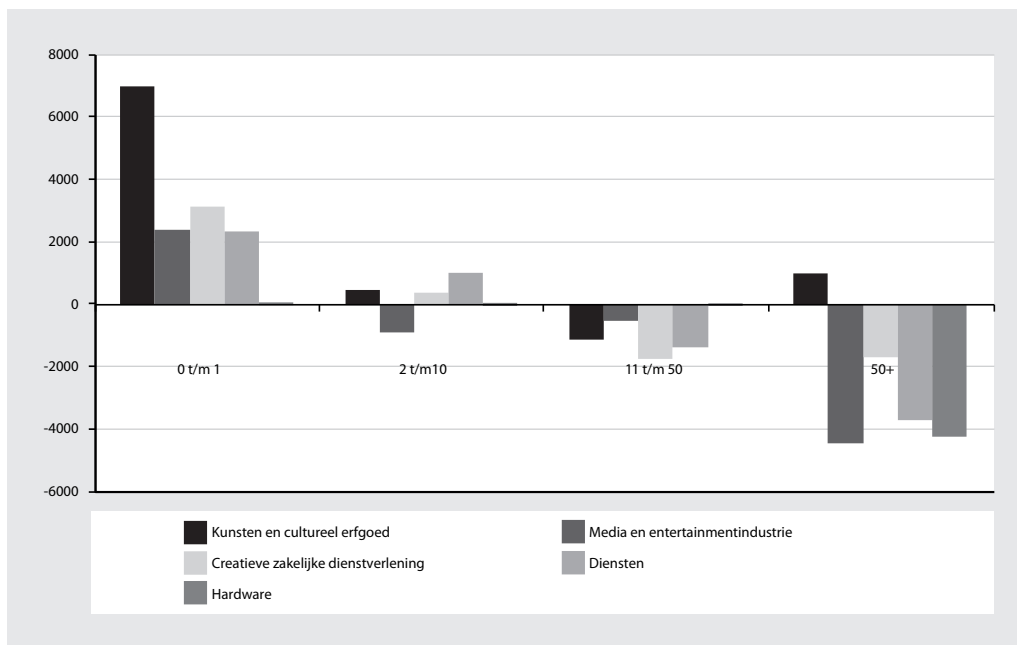
Bron: LISA 2010

2 Cross Media in Nederland

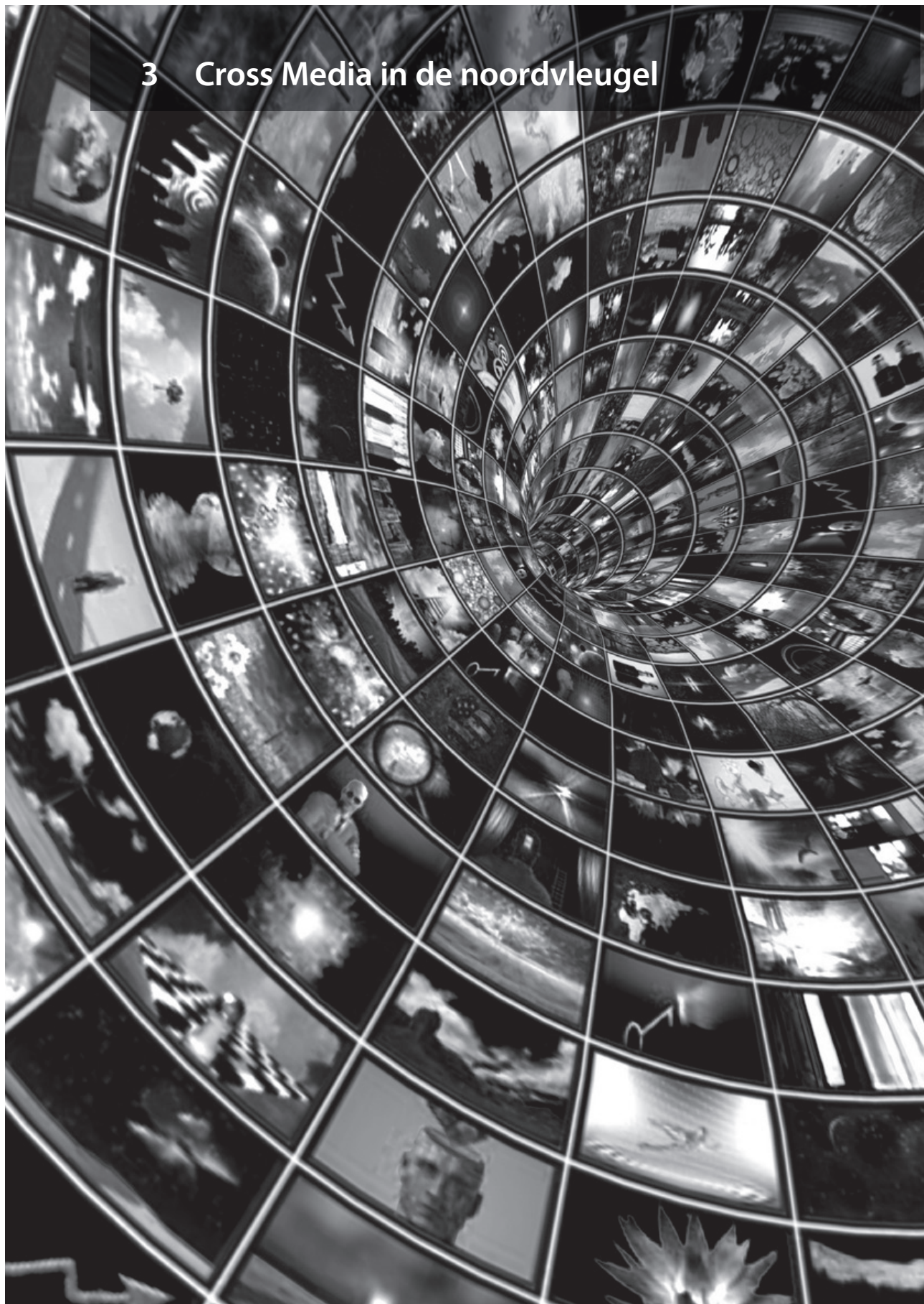
De teruggang in banen sijpelt daarmee in 2010 door van de grotere bedrijven naar de kleinere. De krimp bij de grote bedrijven wordt als gevolg daarvan niet meer opgevangen door de groei van onderop, wat zich uiteindelijk vertaalt in een terugloop van het aantal banen, in het bijzonder in de media- en entertainmentindustrie en de ICT diensten.

Figuur 6: Werkgelegenheidsgroei naar grootteklasse in ICT en creatieve industrie 2009-2010

Bron: LISA 2010

3 Cross Media in de noordvleugel

3 Cross Media in de noordvleugel

ICT en creatieve industrie in de Noordvleugel onttrekken zich voor een belangrijk deel aan de negatieve ontwikkeling in banen die we in Nederland als geheel zien. Uit figuur 7 en figuur 8 blijkt dat de Noordvleugel weliswaar hinder ondervindt van de crisis, maar dat van een daling van de werkgelegenheid zoals die voor heel Nederland geldt, geen sprake is. Wanneer de deelsector waarin mogelijk sprake is van een administratief effect op de geregistreerde ontwikkeling, kunst en erfgoed, buiten beschouwing wordt gelaten, is er in de Noordvleugel nog steeds sprake van een mindere daling dan landelijk (zie figuur 8).

Sectoren, deelsectoren en domeinen

De Noordvleugel onttrekt zich aan de terugloop van banen in creatieve industrie en ICT in de voorbije twee jaar in het bijzonder als gevolg van de groei in de steden Amsterdam en Utrecht.

In Haarlemmermeer krimpt ICT en creatieve industrie gemiddeld 3,8 procent per jaar. In Hilversum en Amersfoort is de groei het afgelopen decennium gemiddeld genomen gestagneerd. Almere is over de afgelopen tien jaar met een gemiddelde jaarlijkse groei van 4,5 procent de snelste groeier maar in absolute aantallen vindt de meeste groei plaats in Amsterdam en Utrecht. Dat geldt voor de jaren 2009 en 2010 zowel in procentuele als in absolute zin. Voor Amsterdam is dat respectievelijk 9,0 en 7,7 procent, voor Utrecht en 2,1 en 9,0 procent. De resterende steden die qua omvang het sterkst scoren binnen de cross media laten voor beide jaren een daling zien (Hilversum) of alleen voor 2010 (Amersfoort en Almere). Het gewicht van Amsterdam en Utrecht is echter dermate dat er voor de totale Noordvleugel voor beide jaren een stijging van het aantal banen kan worden genoteerd.

De top-10 cross media gemeenten in de Noordvleugel in 2010 waren Amsterdam, Utrecht, Hilversum, Amersfoort, Haarlemmermeer, Almere, Haarlem, Nieuwegein, Amstelveen en Zaanstad. In deze update zijn omwille van de compactheid alleen de top-5 steden in de tabel opgenomen. Ook de totalen voor de Noordvleugel en Nederland zijn opgenomen.

Tabel 7: Aantal banen in 2010, banengroei 2000-2010, 2008-2009 en 2009-2010 in ICT en creatieve industrie in de Noordvleugel

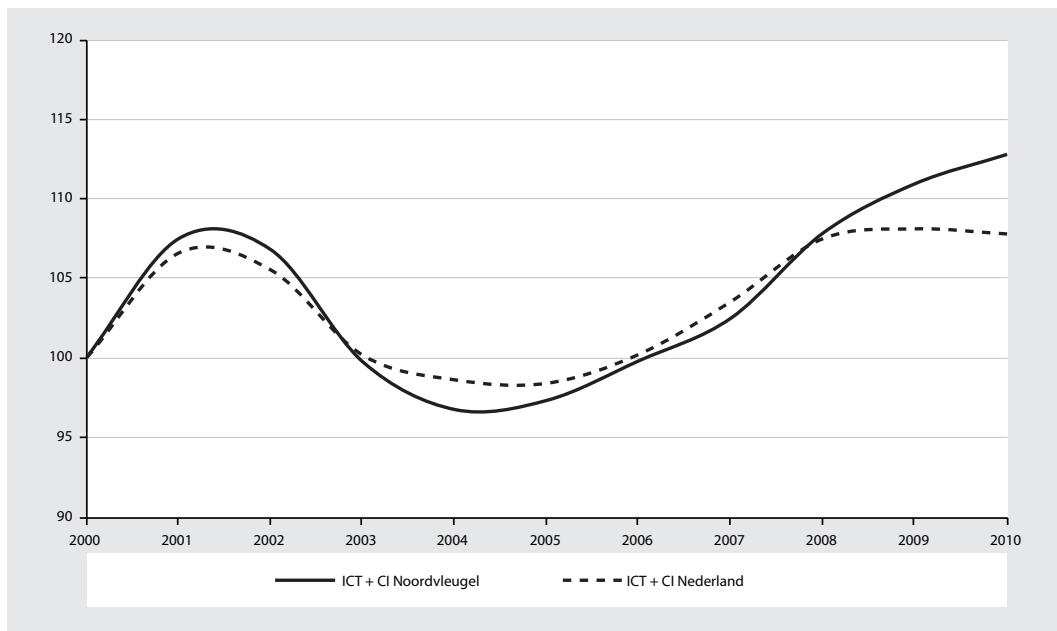
Stad	Banen Totaal 2010	Groei 2000-10 (aantal)	Groei 2000-10 (% p.jaar)	Groei 2008-09 (aantal)	Groei 2009-10 (aantal)	Groei 2008-2009 (% p.jaar)	Groei 2009-10 (% p.jaar)
Amsterdam	71.880	16.950	2,7%	5.504	5.109	9,0%	7,7%
Utrecht	29.457	8.226	3,3%	546	2.440	2,1%	9,0%
Hilversum	13.609	1	0,0%	-955	-465	-6,4%	-3,3%
Amersfoort	8.501	586	0,7%	515	-621	6,0%	-6,8%
Almere	7.098	2.506	4,5%	500	-44	7,5%	-0,6%
Noordvleugel	202.446	23.052	1,2%	5.588	3.321	2,9%	1,7%
Nederland	542.887	39.513	0,8%	3.097	-1.615	0,6%	-0,3%

Bron: LISA 2010

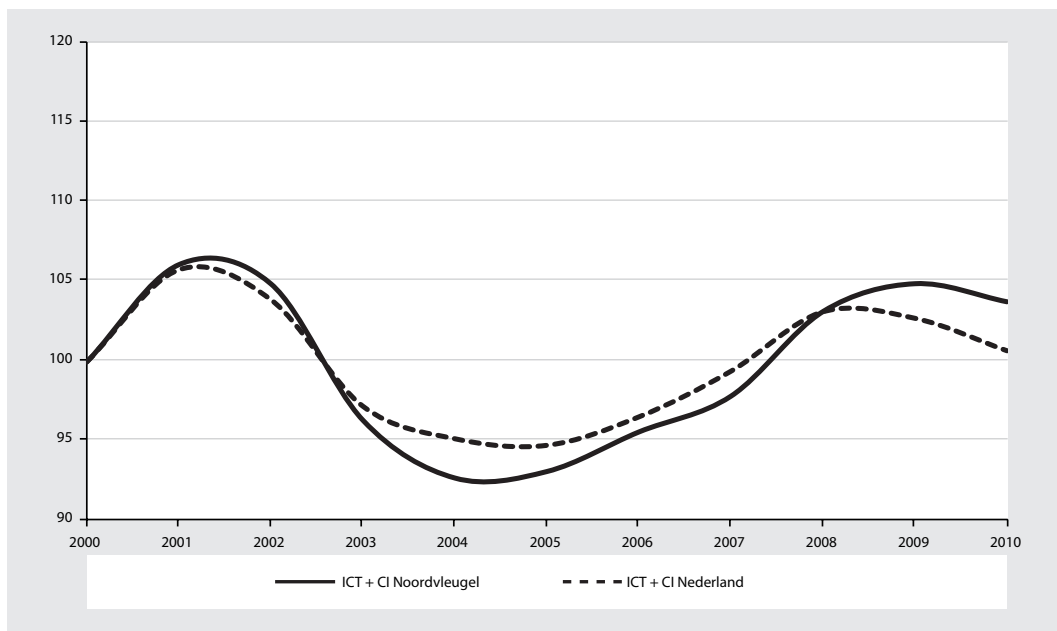
3 Cross Media in de noordvleugel

Figuur 7: Banengroei in ICT en creatieve industrie in Noordvleugel en Nederland in 2000-2010 (2000 = 100)

Bron: LISA 2010

Figuur 8. Banengroei in ICT en creatieve industrie in Noordvleugel en Nederland 2000-2010 (2000=100), exclusief kunsten en cultureel erfgoed

Bron: LISA 2010

3 Cross Media in de noordvleugel

In tabel 8 en 9 is de banenontwikkeling in 2009 en 2010 per deelsector voor de belangrijkste steden in de Noordvleugel opgenomen. De enige deelsector waarin de Noordvleugel zich negatief onderscheidt van Nederland als geheel is de media- en entertainmentindustrie. De neergaande lijn in dit deel van de creatieve industrie manifesteert zich het sterkst in het mediacluster in Hilversum. Daar verdwenen in de voorbije twee jaren ruim negenhonderd banen. Het meest in het oog springt de toename van de kunstensector in Amsterdam waar in de voorbije jaren ruim zesduizend nieuwe banen werden geregistreerd. Dit is zonder twijfel voor een belangrijk deel te wijten aan het voornoemde registratieplicht voor onafhankelijke professionals die vanaf 2008 geldt.

Amsterdam en Utrecht groeien in alle deelsectoren harder dan het landelijke gemiddelde. Ook Almere groeit beduidend boven het nationaal gemiddelde. Hilversum boet aan belang in. Amersfoort krimpt door een sterke daling in de ICT-diensten, de andere deelsectoren laten groei zien.

Tabel 8: Gemiddelde jaarlijkse banengroei in 2008-2010 per deelsector van de ICT en creatieve industrie in de Noordvleugel

Stad	Kunsten en cultureel erfgoed	Media en entertainment-industrie	Creatieve zakelijke dienstverlening	ICT Diensten	ICT Hardware	ICT en creatieve industrie
Amsterdam	20,1%	2,0%	8,6%	4,2%	1,9%	8,3%
Utrecht	8,0%	7,2%	7,7%	4,5%	-0,5%	5,5%
Hilversum	4,4%	-5,0%	1,5%	-1,8%	-35,7%	-4,8%
Amersfoort	13,3%	4,8%	1,1%	-7,2%	16,2%	-0,6%
Almere	15,3%	8,5%	-5,3%	0,6%	18,0%	3,4%
Noordvleugel	12,6%	-1,6%	3,8%	0,4%	-4,7%	2,3%
Nederland	7,2%	-1,0%	1,6%	-1,0%	-7,5%	0,1%

Bron: LISA 2010

Tabel 9: Banengroei 2008-2010 in aantallen per deelsector ICT en creatieve industrie in Noordvleugel

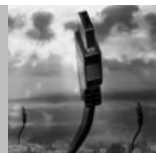
Stad	Kunsten en cultureel erfgoed	Media en entertainment-industrie	Creatieve zakelijke dienstverlening	ICT Diensten	ICT Hardware	ICT en creatieve industrie
Amsterdam	6.202	645	2.118	1.592	56	10.613
Utrecht	646	323	449	1.572	-4	2.986
Hilversum	122	-924	22	-86	-554	-1.420
Amersfoort	315	59	22	-731	229	-106
Almere	185	156	-118	45	188	456
Noordvleugel	7.938	-1.263	2.275	700	-741	8.909
Nederland	12.334	-1.755	2.792	-4.747	-7.142	1.482

Bron: LISA 2010

4 Cross Media omzet in Nederland

4 Cross Media omzet in Nederland

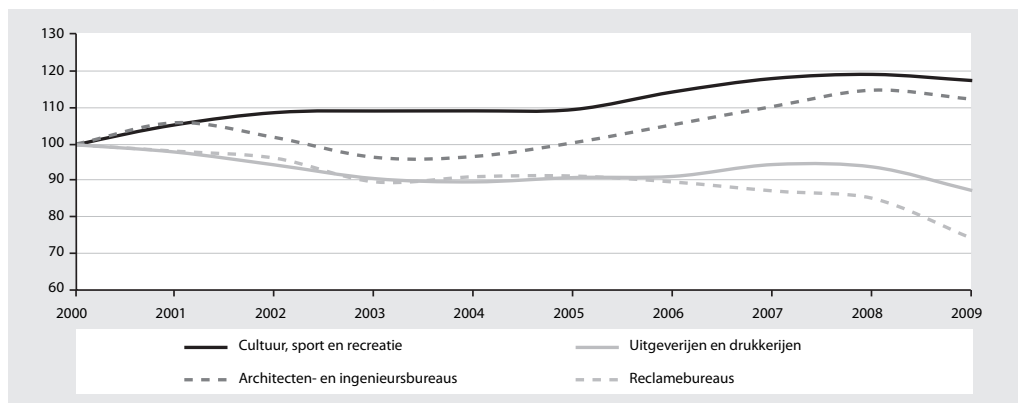

Omzetontwikkeling gaat doorgaans vooraf aan de ontwikkelingen op de banenmarkt. Wanneer er sprake is van een omzetsdaling is dat doorgaans in de daaropvolgende periode zichtbaar op de arbeidsmarkt. Voor de omzetcijfers van bedrijfstakken in de ICT en creatieve industrie wordt hier uitgegaan van de Nationale Rekeningen van het CBS tot en met 2009. Hierbij zijn de gegevens over 2008 en 2009 nog voorlopig.

De Nationale Rekeningen worden nog in een oude bedrijfstakindeling opgesteld en op een hoger aggregatieniveau gepresenteerd. In dit hoofdstuk worden de bedrijfstakken uit de Nationale Rekeningen die corresponderen met ICT en/of creatieve industrie weergegeven. De gepresenteerde omzetontwikkeling is gecorrigeerd voor prijseffecten.

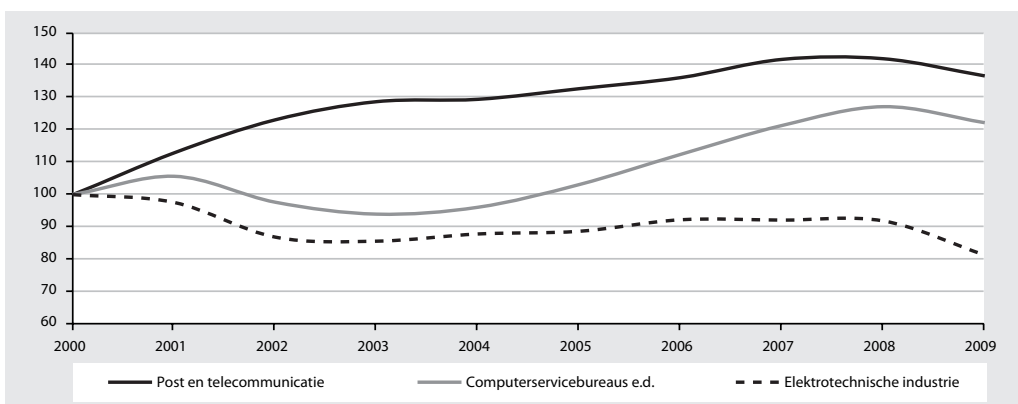
Over 2009 leveren alle sectoren die tot ICT of creatieve industrie behoren of daaraan verwant zijn, omzet in.

Figuur 9 Reële omzetontwikkeling per bedrijfstak in de creatieve industrie in de periode 2000-2010

Bron: TNO, op basis van CBS

Figuur 8. Omzetontwikkeling per bedrijfstak in de ICT in de periode 2000-2010

Bron: TNO, op basis van CBS

4 Cross Media omzet in Nederland

De sterke groei van kunsten in de werkgelegenheidsstatistieken komt niet in die mate terug in de omzet in de sector cultuur, sport en recreatie. Over 2009 is sprake van een krimp van 1,4 procent. Verder laten reclamebureaus en uitgeverijen en drukkerijen een behoorlijke veer in omzet. Die ontwikkeling is conform ontwikkelingen in banen zoals hierboven vastgesteld. Binnen de media-industrie en het domein communicatie en informatie verdwijnen banen. Verder is er in 2009 sprake van een forse omzetsdaling in de ICT bedrijfstakken.

Tabel 10. Omzetontwikkeling in bedrijfstakken binnen ICT en creatieve industrie.

Sector	2007	2008	2009	2000-09
Creatieve industrie				
Cultuur, sport en recreatie	3,3%	1,0%	-1,4%	1,8%
Uitgeverijen en drukkerijen	3,5%	-0,7%	-6,9%	-1,5%
Architecten- en ingenieursbureaus	4,7%	4,1%	-2,2%	1,3%
Reclamebureaus	-2,7%	-2,3%	-12,8%	-3,2%
ICT				
Post en telecommunicatie	4,1%	0,1%	-3,7%	3,5%
Computerservicebureaus e.d.	7,8%	4,7%	-3,8%	2,3%
Elektrotechnische industrie	-0,1%	-0,3%	-11,6%	-2,3%
Totale economie	4,2%	1,8%	-4,7%	1,1%

Bron: TNO, op basis van CBS

4 Cross Media omzet in Nederland

h4

5 Conclusions

5 Conclusies

De voorgaande analyse van de ontwikkeling van creatieve industrie en ICT in Nederland en de Noordvleugel leidt tot een aantal relevante conclusies over de ontwikkeling van cross media.

Het aantal banen in de ICT en creatieve industrie sector in Nederland is in 2010 gekrompen met 0,3 procent. Voor ICT werd een daling van 2,1 procent genoteerd, voor de creatieve industrie geldt een stijging van 1,6 procent. Naar alle waarschijnlijkheid is er feitelijk sprake van een grotere overall daling. Als gevolg van de invoering van verplichte registratie bij de Kamer van Koophandel voor onafhankelijke professionals is het aantal banen in de kunsten en de vormgeving behoorlijk gestegen, meer in het bijzonder in de categorie ZZP. Het vermoeden is dat de stijging eerder het gevolg is van deze administratieve maatregel dan van een reële toename. Dit wordt versterkt doordat de stijging in banen zich niet vertaalt in een omzetsijging in de brede categorie cultuur, sport en recreatie. Overigens geldt dit effect mogelijk ook in andere sectoren van de Nederlandse economie.

Binnen de creatieve industrie is het beeld van de werkgelegenheidsontwikkeling divers. De kunsten en creatieve zakelijke diensten, in bijzonder de vormgeving, zijn de afgelopen jaren hard gegroeid en lijden niet onder de crisis. Dat geldt niet voor het domein erfgoed en ook niet voor communicatie en informatie (waaronder reclame), waar wel sprake is van krimp. De media- en entertainmentindustrie levert twee opeenvolgende jaren banen in, waarbij radio en televisie, persmedia en de boekenindustrie verantwoordelijk zijn voor de terugloop.

Binnen ICT is ICT hardware sinds een aantal jaren aan een structurele daling bezig, in het bijzonder de vervaardiging van hardware. De werkgelegenheid binnen installatie, verhuur en reparatie van ICT hardware groeit licht en blijft constant. Opvallend is dat binnen ICT diensten telecommunicatie en drukkerijen de laatste jaren allebei een terugloop in banen laten zien, waarbij voor drukkerijen geldt dat de krimp structureel is.

Opvallend is dat ICT en creatieve industrie in de Noordvleugel sterker bestand zijn tegen de crisis dan de sectoren in Nederland als geheel. Dat is in het bijzonder te wijten aan de groei van de creatieve industrie in Amsterdam en Utrecht, die overigens voor een deel te wijten is aan dezelfde grotendeels administratieve groei als binnen de scheppende en podiumkunsten. Vanaf 2008 zit de Noordvleugel echter in alle deelsectoren op een ander, positiever groeipad dan Nederland als geheel, met uitzondering van de media en entertainmentindustrie. Die krimpt harder in de Noordvleugel dan in de rest van Nederland, onder andere door de negatieve ontwikkeling van radio en televisie in Hilversum, maar blijft van grote omvang. Almere is de voorbije jaren hard gegroeid in ICT en creatieve industrie, maar maakt in 2010 pas op de plaats. Amersfoort krimpt door een ogenschijnlijke eenmalige daling in de ICT-diensten, de andere deelsectoren laten groei zien.

5 Conclusies

Binnen de creatieve industrie en de ICT diensten zet de herstructurering van de sector onverminderd voort. In het afgelopen decennium is het aandeel van de kleine en micro-bedrijven in de totale werkgelegenheid in deze sectoren verder toegenomen.

In de voorbije twee jaar neemt de werkgelegenheid bij de bedrijven met vijftig of meer banen af en groeit ze bij de bedrijven met tien of minder banen en in mindere mate bij bedrijven met elf tot vijftig banen. In 2010 echter is het alleen nog de categorie ZZP die substantieel groeit. Dat geldt in het bijzonder voor de kunstensector en de creatieve zakelijke dienstverlening, maar daarbij moet enige reserve in acht worden genomen met het oog op het administratieve effect als gevolg van de registratieplicht voor zelfstandigen waaronder veel kunstenaars en vormgevers. In 2010 neemt voorts voor het eerst het aantal banen bij bedrijven van elf tot vijftig banen af voor alle deelsectoren van de creatieve industrie en voor ICT diensten. Bovendien krimpt dat jaar het aantal banen in de media- en entertainmentbedrijven met tussen de een en tien banen. Daarmee wordt duidelijk dat de crisis ook zijn tol eist bij de wat kleinere bedrijven in de creatieve industrie en de ICT diensten.

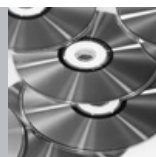
Een voorbode van de ontwikkeling in 2010 was de omzetsdaling in alle bedrijfstakken gerelateerd aan creatieve industrie en ICT (gecorrigeerd voor prijseffecten). Onder andere reclamebureaus, uitgeverijen en drukkerijen en elektrotechnische industrie incasseerden in 2009 harde klappen die zich in het daaropvolgende jaar hebben vertaald in de uitstoot van banen. De Cross Media Monitor 2012 zal de omzetcijfers van 2010 en de cijfers over het aantal banen van 2011 bevatten en zal aangeven of de hier geconstateerde ontwikkelingen doorzetten, of dat de cross media industrie zich hervindt en de hier geconstateerde groei in de grote steden in de Noordvleugel krachtig genoeg zal zijn om de hele industrie te dragen.

5 Conclusies

Bijlagen

Rapportage

In eerdere rapporten is een aantal bedrijfstakken zowel ingedeeld in de creatieve industrie als in de sector als de ICT. Het ging daarbij om de gehele media- en entertainmentindustrie, aangevuld met vormgeving en reclame. Die worden samen wel aangeduid als de contentindustrie. Die keuze impliceerde een overlap van de sectoren creatieve industrie en ICT. Ze had daarnaast een tamelijk complexe verslaglegging tot gevolg. Voor het vervolg van het Cross Media Monitor project is gekozen voor een andere aanpak. De onder de contentindustrie ressorterende bedrijfstakken worden in het vervolg tot de creatieve industrie gerekend en niet meer tot de sector ICT. De belangrijkste reden is dat in nationaal en internationaal onderzoek naar ICT, onder andere van het CBS en de OECD, de contentindustrie om gegronde redenen niet als een onderdeel van ICT wordt gezien. Daarmee mist de toedeling van de contentindustrie aan de ICT sector steeds meer grond en wordt de complexe rapportage onnodig. De creatieve industrie wordt in deze rapportage nog steeds gezien als optelsom van media- en entertainmentindustrie, creatief zakelijke dienstverlening en kunst en cultureel erfgoed. De ICT sector bestaat nu uit ICT hardware en ICT diensten. Voor de precieze samenstelling van elk van deze deelsectoren wordt verwezen naar de Cross Media Monitor 2010.

In 2010 is, als resultaat van een internationale operatie, de standaard bedrijfsindeling (SBI) van economische activiteiten herzien. Deze indeling vormt de grondslag van veel economisch onderzoek naar sectoren in Europa. Om de herzieningen te effectueren heeft Stichting LISA, de beheerder van het databestand dat ten grondslag ligt aan de Cross Media Monitor, per vestiging de activiteit per bedrijf opnieuw vastgesteld. De wijzigingen zijn behalve in de meest recente data ook verwerkt in de gegevens over de jaren voor 2010. Daardoor blijft een vergelijking van de actuele situatie met voorgaande jaren mogelijk. Gevolg is dat de hier gerapporteerde gegevens over de voorgaande jaren op een aantal punten afwijken van de gegevens uit eerdere edities van de Cross Media Monitor. In Bijlage 1 is een overzicht van de afwijkingen opgenomen. Overall is het aantal banen na de herziening in vergelijking met de gegevens zoals gerapporteerd in de Cross Media Monitor 2010 maar liefst twintigduizend banen hoger. Bedrijfstakken die aanmerkelijk hogere aantallen banen omvatten in de meest recente versie van het databestand zijn architectuur, podiumkunsten, scheppende kunsten en facilitaire ICT diensten. Het aantal banen in software is verlaagd¹.

Nieuwe handelsregisterwet

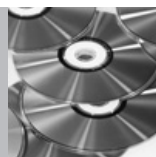
Los van de herziene coderingen door LISA speelt nog een andere relevante ontwikkeling die zich vertaalt in de aard van de hier gerapporteerde gegevens. Op 1 juli 2008 is de nieuwe Handelsregisterwet in werking getreden. Daarmee zijn alle ondernemingen en rechtspersonen, inclusief de beoefenaren van vrije beroepen in Nederland wettelijk verplicht zich in te schrijven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel. ZZP-ers, actief in de creatieve industrie, die zich onlangs hebben geregistreerd maar wel al geruime tijd actief waren in het economisch verkeer, zijn met terugwerkende kracht in de statistieken verwerkt. Dat leidt tot een betere meting van de economische activiteit onder meer in de kunsten en tot een opwaardering van het aantal bedrijven en banen in deze deelsector van de creatieve industrie.

³ Zie appendix 1, tabel 11.

Bijlage 2

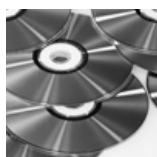

Bijlage 2

Vorig jaar heeft er een internationale herziening plaatsgevonden van de standaard bedrijfsindeling van economische activiteiten. Dit heeft gevolgen gehad voor de kwaliteit van de data van LISA. In de registratie van banen en vestigingen heeft Stichting LISA per vestiging de nieuwe bedrijfsactiviteit van een bedrijf vastgesteld.

Dit heeft vorig jaar de kwaliteit van de data geen goed gedaan. In deze update is uitgegaan van de verbeterde data zoals die in LISA 2011 zijn opgenomen. Daarbij zijn ook de gegevens uit voorgaande jaren door LISA herzien. Dit heeft consequenties voor de vergelijkbaarheid met de Cross Media Monitor. De ICT en creatieve industrie in 2009 is met bijna 20 duizend banen toegenomen, met name door een toename van het aantal banen in de domeinen architecten, podiumkunsten en scheppende kunsten. Daarnaast zien we tussen de domeinen veel herplaatsingen van bedrijven, bijvoorbeeld tussen software en facilitaire ICT-diensten, die leidt tot een reductie van het eerste domein en een uitbreiding.

Bijlage 2

Tabel 11. ICT en creatieve industrie in 2009 in Nederland, op basis van LISA 2010 en LISA2011cijfers

	CMM 2010 (obv LISA 2010)	LISA juni 2011 (o.b.v LISA 2011)	Vershil (aantal)	Vershil (%)
Bedrijfstak				
Podiumkunsten	18.724	22.028	3.304	18%
Scheppende kunsten	13.446	18.134	4.688	35%
Overig kunst en erfgoed	24.509	24.953	444	2%
Cultureel erfgoed	22.547	22.632	85	0%
Radio en televisie	16.126	15.688	-438	-3%
Persmedia	33.735	35.129	1.394	4%
Film	11.814	12.098	284	2%
Muziekindustrie	1.899	2.022	123	6%
Boekenindustrie	12.188	11.963	-225	-2%
Gaming en overige uitgeverijen	2.500	2.502	2	0%
Live entertainment	12.753	13.137	384	3%
Vormgeving en ontwerp	13.722	21.050	7.328	53%
Communiceren en informatie	65.330	66.145	815	1%
Drukkerijen en reproductie	38.248	37.989	-259	-1%
Telecommunicatie	34.486	32.945	-1.541	-4%
Software	102.619	96.679	-5.940	-6%
Facilitaire ICT-diensten	54.211	62.842	8.631	16%
Vervaardiging ICT hardware	39.905	39.595	-310	-1%
Installatie, verhuur en reparatie ICT hardware	6.082	6.971	889	15%
Deelsector				
Kunsten en cultureel erfgoed	79.226	87.747	8.521	11%
Media en entertainmentindustrie	91.015	92.539	1.524	2%
Creatieve zakelijke dienstverlening	79.052	87.195	8.143	10%
ICT Diensten	229.564	230.455	891	0%
ICT Hardware	45.987	46.566	579	1%
Hoofdgroep				
Creatieve industrie	249.293	267.481	18.188	7%
ICT	275.551	277.021	1.470	1%
Creatieve industrie & ICT	524.844	544.502	19.658	4%